

- набутої загальної освітньої бази і загального виховання державного службовця;
- усталеної практики і стилю діяльності всередині колективів публічних адміністрацій;
- наслідування схем структурування та обробки інформації в офіційних документах;
- компетентнісного спрямування професійної підготовки публічних службовців.

Культура державного управління є повсякденною практикою діяльності державних службовців, що не може бути практикою «вчора» або практикою «завтра». Тому історико-культурні впливи мають бути усвідомлені і перейдені, якщо їх відчують і розуміють як перепону для розвитку. Але слід застерегти від постійного посилення на історичні фактори та історичні примхи національної і державної долі. Відсутність рефлексії з приводу власних культурних стереотипів є неприпустимою в сучасному світі, який має розвинене гуманітарне наукове знання, що може допомогти справитися з негативними наслідками культурної спадщини і національної ментальності в сфері державного управління.

Список використаних джерел

1. Антропокультурні чинники європейського вибору України / Андрос Є., Шалашенко Г., Загороднюк В., Хамітов Н., Лютий Т., Солонько Л., Ковадло Г., Дондюк А., Малеев К. — К.: Наукова думка, 2014 – 365 с.
2. Національна ідентичність і громадянське суспільство / Є. Бистрицький, О. Білий, Р. Зимовець, Р. Кобець, С. Лозниця, С. Пролеев – К.: Дух і літера, 2015. – 452 с.

Петровський Петро Михайлович, доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри державного управління та місцевого самоврядування

Львівського регіонального інституту державного управління

Національної академії державного управління при Президентові України

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО СУБ'ЄКТА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ

Вельми актуальною темою сьогодення є розвиток публічного управління, що конкретизується у таких формах як децентралізація влади, посилення ролі місцевого самоврядування та надання більших повноважень місцевим громадам. Такий акцент визначається закріпленням за місцевим самоврядуванням функції основного механізму регіонального й місцевого розвитку та всієї України. Якраз тому з цієї проблематики проводяться різні заходи від конкурсів студентських робіт до форумів фахівців-практиків та теоретиків. Безсумнівно, проблематика варта такої особливої уваги суспільства,

а також потребує змістовного теоретико-методологічного аналізу. У цьому контексті особливого значення набуває визначення суб'єкта регіонального розвитку, розкриття ролі різних органів управління, меж їх діяльності та узгодження рівнів активності.

Особливо актуальною проблема підвищення соціально-економічної ефективності регіональної політики стала в процесі прийняття Україною євроінтеграційного курсу. Нормативно-правовою основою її вирішення є офіційно прийняті документи світового, європейського та вітчизняного рівнів [3; 4; 5; 7]. Проблема розширення повноважень громади та її делегованих представників розглядається як на загальнотеоретичному і філософському [2; 6; 8], так і на політичному та управлінському [1; 3; 9] рівнях. Теоретичні положення обґрунтовують необхідність такого розширення в умовах розвитку демократичного влаштування суспільства, а політичний та управлінський підхід зосереджуються на організаційному та функціональному забезпеченні діяльності різних учасників вирішення місцевих проблем. Водночас відчувається дефіцит цілісного теоретико-методологічного підходу до розгляду проблеми регіонального та місцевого розвитку, органічного поєднання зусиль всіх зацікавлених сторін, надання існуючій практиці управління глибоких теоретичних основ. Тому цей складний процес розвитку демократії досить часто доповнюється фрагментарністю та частковістю поглядів на нього, набуває редукованих рис упродовження.

У контексті сказаного метою нашого теми є визначення теоретико-методологічних основ формування суб'єкта регіонального розвитку, розкриття концептуальних підстав його діяльності, що в сучасних умовах України набуває значної гостроти в силу збереження різних політичних тенденцій, неоднозначності дії й мотивів основних суб'єктів цього процесу.

До теоретико-методологічних основ формування ефективного суб'єкта регіонального розвитку необхідно віднести обґрунтування низки положень, зокрема:

- визначення концептуального підходу до здійснюваних трансформацій;
- конкретизація суті суб'єкта регіонального розвитку і його якісного складу;
- встановлення шляхів формування суб'єкта регіонального розвитку;
- констатація необхідних умов забезпечення ефективності його діяльності;
- застереження від можливих обмежень в діяльності суб'єкта регіонального розвитку або мінімізація ризиків і загроз цього процесу.

У форматі можливостей нашого розгляду варто коротко зупинитися на вказаних пунктах, розкрити їх значення для процесу соціально-економічного розвитку регіону. Так, необхідність визначення концептуального підходу до здійснюваних трансформацій зумовлює важливість відповіді на питання – яка концепція лежить в основі здійснюваної децентралізації? Як правило, відповідь на поставлене питання зводиться до посилання на дві взаємовиключні концепції – державницьку чи громадівську. Реалізація першої проявляється у

передачі частини повноважень державного управління на рівень регіону із збереженням домінуючого впливу центру. Для прикладу, запровадження інституту префектів цілком може базуватися на державницькій концепції, за умови, що відповідні представники центральної виконавчої влади будуть мати значні регламентуючі й контролюючі функції. Реальними підставами збереження цього теоретичного підходу у визначення суб'єкта регіонального розвитку є значна інертність державного управління, що проявляється у збереженні рудиментів радянського минулого. На противагу цьому, громадівська концепція передбачає визнання і практичне ствердження первинності територіальної громад із подальшим делегуванням повноважень інституціям місцевого самоврядування та державного управління. Відповідно до змісту Європейської хартії місцевого самоврядування, останнє здійснюється за принципом субсидіарності – на вищий рівень управління передається вирішення лише тих питань, які не можуть бути вирішені на нижчому.

Визнання первинності громадівського підходу варто доповнити концепцією муніципального дуалізму, що органічно відтворює специфіку регіонального управління, поєднує повноваження місцевого самоврядування у вирішенні справ територіальних громад і здійснення державних функцій на місцевому рівні. Якщо в першому відношенні суб'єкти регіонального розвитку мають повну самодостатність і їх діяльність регламентується лише законом, то при здійсненні делегованих їм державних повноважень – під адміністративним контролем відповідних державних органів.

Такий, висхідний підхід до визначення суб'єкта регіонального розвитку зафіксовано у п.3 статті 4 Європейської хартії місцевого самоврядування, де констатується, що «Публічні повноваження, як правило, здійснюються переважно тими органами публічної влади, які мають найтісніший контакт з громадянином. Наділяючи тими чи іншими повноваженнями інший орган, необхідно враховувати обсяг і характер завдання, а також вимоги досягнення ефективності та економії» [5]. Адміністративний нагляд за діяльністю органів місцевого самоврядування може здійснюватися вищими інстанціями тільки згідно з процедурами та у випадках, передбачених конституцією або законом» і за умови, що він «має на меті тільки забезпечення дотримання закону та конституційних принципів» [5], а також у випадку, коли він здійснюється за належністю виконання завдань центральних органів влади, доручених органам місцевого самоврядування.

Щодо конкретизації суті суб'єкта регіонального розвитку і його якісного складу в контексті реалізації послідовно демократичної концепції необхідно відзначити важливість принципу субсидіарності, що може бути визначений як лінія наростаючої суб'єктності. Тобто прийняття рішень і їх виконання здійснюється від базового рівня громадяни до різних форм їх об'єднань та органів місцевого самоврядування. Так, відповідно до змісту Європейської хартії місцевого самоврядування, при здійсненні останнього на вищий рівень управління передається вирішення лише тих питань, які не можуть бути вирішені на нижчому.

За цією ж логікою окремі функції управління (надання адміністративних послуг тощо) передаються приватному сектору та делегуються представникам центральної виконавчої влади. Дотримання такого підходу здатне забезпечити полісуб'єктність регіонального розвитку із властивими йому конкурентністю різних програм і проектів.

Ще одним важливим аспектом визначення теоретико-методологічних основ формування суб'єкта регіонального розвитку є встановлення шляхів здійснення цього процесу. У домінуючому варіанті пояснення мова йде про децентралізацію державного управління. Погоджуючись із таким трактуванням, важливо підкреслити необхідність забезпечення повноти децентралізації, що досягається поєднанням низки важливих трансформацій. Іншими словами, здійснення децентралізації влади і відповідно формування сучасного суб'єкта регіонального розвитку досягається єдністю таких заходів, як передача адміністративних повноважень, важелів економічного впливу, муніципальної власності та фінансових механізмів територіальним громадам і їх представницьким органам місцевого самоврядування. Необхідною передумовою становлення територіальної громади основним суб'єктом регіонального розвитку є дотримання конституційної норми про заявну форма затвердження статуту територіальної громади та надання їй статусу юридичної особи.

До необхідних умов забезпечення ефективної діяльності суб'єкта регіонального розвитку варто віднести низку чинників, що, у випадку їх актуалізації, сприятимуть вирішенню низки соціально-економічних питань регіону. А саме:

- нормативне визнання територіальної громади юридичною особою і засновником відповідної ради;
- реалізація права територіальної громади на підприємницьку діяльність і соціально-економічний розвиток;
- нормативно-правове й організаційне запровадження локальних референдумів для вирішення регіональних проблем;
- розширення транспарентності всіх аспектів процесу здійснення реформ;
- отримання синергетичного ефекту від поєднання знань і ресурсів на регіональному рівні.

Тут доречно констатувати, що проблема розкриття суб'єкта регіонального розвитку дотична до юридичної проблеми правосуб'єктності, що фіксує юридично закріплене право суб'єкта на певні дії. Зрозуміло, що суб'єкт регіонального розвитку в силу своєї полісуб'єктності складно ідентифікується юридично, оскільки включає юридичні й неюридичні особи і має різні рівні свободи. Тим самим проблема суб'єкта регіонального розвитку органічно зв'язана із трактуванням свободи, оскільки свобода є необхідною умовою діяльності суб'єкта як його самовизначення. Тут доречно посперечатися на положення відомого американського дослідника Браяна Таманаги, за яким самовизначення суб'єкта (і в соціально-управлінській площині особливо)

узгоджується із трьома видами свободи – особистою, правовою та політичною [10, с. 45].

Щодо останнього із зафіксованих пунктів нашого розгляду (застереження від можливих обмежень в діяльності суб'єкта регіонального розвитку або мінімізації ризиків і загроз цього процесу) необхідно вказати на те, що здійснення регіонального розвитку при всій його теоретичній визначеності є досить складним і суперечливим процесом. У ньому виявляються позитивні й негативні тенденції, діють прогресивні й регресивні сили, виникають й спрацьовують непередбачувані чинники тощо. Реальними загрозами ефективній діяльності суб'єкта регіонального розвитку можуть стати атомізація цілей, дезінтеграція зусиль різних представників соціуму, виникнення відцентрових тенденцій і різних спроб пошуку федералізму, негативні зовнішні впливи тощо. Теоретико-методологічний супровід діяльності суб'єкта територіального розвитку як постійно здійснюваний науковий дискурс є одним із необхідних і важливих чинників досягнення потрібних соціально-економічних результатів і запобігання негативних наслідків.

Послідовно визначений і легітимно сформований суб'єкт регіонального рівня зможе забезпечити наступні переваги своєї діяльності:

- об'єктивність оцінки вихідних умов і ресурсів регіонального розвитку;
- більш повне врахування інтересів усіх зацікавлених сторін;
- залучення громадськості до визначення точок росту й прийняття управлінських рішень;
- оперативність у прийнятті управлінських рішень;
- синергетичний ефект від поєднання суб'єкта прийняття управлінського рішення і суб'єкта його виконання;
- посилення відповідальності за виконання ухвалених рішень;
- підвищення активної громадської позиції громадян, їх об'єднань і органів місцевого самоврядування.

Вказані теоретико-методологічні характеристики можна розглядати як достатні умови ефективної діяльності суб'єкта регіонального розвитку та ствердження його як політично суверенного, юридично повноправного, соціально самодостатнього й відповідального та особистісно вмотивованого й актуалізованого.

Список використаних джерел:

1. Бек, Ульрих. Влада і контрвлада у добу глобалізації. Нова світова політична економія / Ульрих Бек ; пер. з нім. О. Юдіна. – К.: Ніка-Центр, 2011. – 408 с.

2. Вебер, Макс. Три чисті типи легітимного панування // Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика; пер. з нім. О. Погорілий. — К. : Основи, 1998. — 534 с.

3. Закон України «Про засади державної регіональної політики» [Електронний ресурс] : // Режим доступу:

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/156-19>

4. Закон України «Про співробітництво територіальних громад» [Електронний ресурс]: // Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/1508-18
5. Європейська хартія місцевого самоврядування [Електронний ресурс] : // Режим доступу:
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036
6. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Пер. фр. – Том перший. – Вид. друге, виправл. – К.: Дух і літера, 2011. -576 с.
7. Конституція України [Електронний ресурс] : Прийнята 28.06.1996 р. // Режим доступу:
www.rada.kiev.ua.
8. Поппер К. Открытое общество и его враги [Текст] / К. Поппер // Філософія політики [Текст] : хрестоматія : у 4 т. Т. 3 / авт.-упоряд. : В. П. Андрущенко та ін. — К.: Знання України, 2003. — 407с.
9. Розанвалон П. Демократична легітимність. Безсторонність, рефлексивність, наближеність / Пер. з фр. Євгена Марічева. Вид. дім “КМА”, 2009. – 287 с.
10. Таманага Б. Верховенство права: історія, політика, теорія / Пер. з англ. А. Іщенко. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 208 с.

*Римаренко Сергій Юрійович,
доктор політичних наук, головний науковий співробітник
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса
НАН України (Україна, Київ)*

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГРУПОВИХ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Протистояння «двох Україн» – питання цивілізаційного вибору України. Соціокультурна мозаїка, культурне розмаїття є надзвичайним надбанням, але в той же час одним з унікальних викликів. Питання «Хто ми?», «Хто Я?» все частіше задають собі люди різних націй, мов, культур, релігій і відповідь на ці питання далеко не завжди однозначні. Власна ідентичність вступає в конфлікт з ідентичностями національними, ціннісні національні ідентичності починають поступатися наднаціональним цінностям. Але соціокультурна мозаїка в Україні в свій час зрепродукувала саме протистояння по вісі Схід–Захід. Але останні події трансформували «лінії розломів» і наразі мова може йти не про протистояння Західної та Східної України як двох умовних полюсів, а протистояння української України та України компрадорської. І як не погодитися з Блаженішим митрополитом Любомиром Гузаром, який вважає, що протистояння в Україні – це протистояння між тими, хто любить Україну і тими, хто ні.

Актуалізація проблем соціокультурних відмінностей, регіональних, локальних, інших індивідуальних та групових соціокультурних ідентичностей є одним з головних трендів сучасної епохи Постмодерну, а формування